גמרא

בחטאת קאמרינן רבינא אמר כי קתני מידי דחייל אמידי דבר אכילה הוא שבועה דחיילא אמידי דלאו בר אכילה הוא לא קתני והרי הקדש דחייל נמי אעצים ואבנים אלא כי קתני [א](מידי) דחייל אמידי דאית בה משמא שבועה דחיילא אמידי דלית ביה משמא כגון שאישן ושלא אישן לא קתני: **מתני'** [א]אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים ואחד דברים שיש בהן ממש ואחד דברים שאין בהן ממש כיצד אמר שבועה שאתן לאיש פלוני ושלא אתן שנתתי ושלא נתתי שאישן ושלא אישן שישנתי ושלא ישנתי שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק שזרקתי ושלא זרקתי [ב]ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבא שנאמר [1]להרע או להיטיב אמר לו ר"ע א"כ אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אמר לו מריבוי הכתוב אמר לו אם ריבה הכתוב לכך ריבה הכתוב לכך: **גמ'** [ג]ת"ר חומר בנדרים מבשבועות חומר בשבועות מבנדרים חומר בנדרים [ב]שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות [ג]מה שאין כן בשבועות חומר בשבועות [ד]שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש כדבר שיש בו ממש [ה]מה שאין כן בנדרים: כיצד אמר שבועה שאתן לפלוני ושלא אתן: מאי אתן אילימא צדקה לעני [ו]מושבע ועומד מהר סיני הוא שנאמר [2]נתון תתן לו אלא מתנה לעשיר: שאישן ושלא אישן: איני [ד]והא"ר יוחנן [ז]האומר שבועה שלא אישן ג' ימים מלקין אותו וישן לאלתר התם דאמר ג' הכא דלא אמר ג': שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק: איתמר [ה]שבועה שזרק פלוני צרור לים ושלא זרק רב אמר [ח]חייב ושמואל אמר פטור רב אמר חייב איתיה בלאו והן ושמואל אמר פטור ליתיה בלהבא לימא בפלוגתא דר' ישמעאל ור"ע קא מיפלגי דתנן ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבא שנאמר להרע או להיטיב אמר לו ר"ע א"כ אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אמר לו מריבוי הכתוב אמר לו אם ריבה הכתוב לכך ריבה הכתוב לכך רב דאמר כר"ע ושמואל דאמר כר' ישמעאל אליבא דר' ישמעאל כולי עלמא לא פליגי השתא מילתא דאיתא בלהבא לא מחייב עלה רבי ישמעאל לשעבר מילתא דליתא בלהבא מיבעיא כי פליגי אליבא דר"ע רב כר"ע ושמואל אמר עד כאן לא מחייב ר"ע התם לשעבר אלא מלתא דאיתא בלהבא מחייב ר"ע לשעבר אבל מידי דליתיה בלהבא לא לימא בפלוגתא

דרבי

רש"י

בחטאת קאמר. הא דאמרי' דבר שזדונו לאו לא קתני במטלת הוא דאמר ושבועת ביטוי מטלת היא: **דלית ביה משמא.** שאישן ושלא אישן שהשינה אין בה משמא: **שאזרוק צרור לים** לא גרסי' הכא: **מתני' אחד דברים של אחרים.** כדמפרש שאתן לפלוני כו': **שאין בהן ממש.** תרי גווני משמע שאין בהן ממש כגון שינה ומשמע שאין בהן הנייה כגון שאזרוק צרור לים: **א"כ.** דדייקת להרע או להיטיב אין לי כו': **מריבוי הכתוב.** לכל אשר יבטא [ויקרא ה]: **גמ' הנדרים חלים על דבר מצוה.** קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל אסור ובנדרים מפרש טעמא בפרק ואלו מותרין (דף טז:): **מה שאין כן בשבועות.** כדתנן במתני' [כו.] ויליף לה לקמן (דף כו.) מקראי: נדר אינו חל על השינה כגון קונם שאני ישן דקונם לשון הקדש הוא ולמאי ליחול הקדש אבל קונם עיני בשינה חל אעין: **מלקין אותו.** משום שבועת שוא דדבר שא"א הוא ומשנשבע יצתה לשקר. אלמא לאו שבועת ביטוי הוא דקתני ויישן לאלתר: **ליתיה בלהבא.** יזרוק פלוני או לא יזרוק אין זה שבועת ביטוי אלא שבועת שוא שהרי אין פלוני ברשותו לזרוק ולא לזרוק: **רב כר"ע.** דמחייב בלשעבר: **ושמואל כרבי ישמעאל.** דמחייב ליה [רק] להבא: **אליבא דר' ישמעאל כ"ע לא פליגי.** כלומר דרב ודאי תנאי היא דלא מחייב ליה רב אליבא דרבי ישמעאל וליתא לפלוגתא דרב ושמואל אליביה כדמפרש ואזיל: **כי פליגי אליבא דר"ע.** כלומר אבל בדר"ע פליגי ולאו דשמואל כתנאי דאפי' לר"ע פטר ליה שמואל וכל שכן לר' ישמעאל:

דר'

תוספות

אלא כי קתני מידי דחייל אמידי דבר משמא כו'. תימה דבסוף מכות (דף כב. ושם) דקאמר וליחשב נמי כגון דאמר שבועה שלא אחרוש ביו"ט ודחיק למימר האי תנא לית ליה איסור כולל ולישני כי הכא דלא קתני מידי דחייל אמידי דלאו בר משמא וי"ל דעדיפא מיניה משני התם:

חומר בנדרים שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות. בפ"ב דנדרים (דף טז:) נפקא לן מדכתיב לה' ובריש מסכת נזיר (דף ה. ושם) דרשינן מיין ושכר יזיר לאסור יין מצוה כיין הרשות ותימה תרי קראי למה לי הא איתקוש נדרים ונזירות אהדדי בריש מסכת נדרים (דף ג.) וי"ל לריבי דנזירות אוסר כל יין עליו הלכך חייל איין מצוה כיין הרשות אבל נדרים שאינו אוסר עליו אלא המצוה כגון סוכה ושופר ולולב ותפילין אימא דלא חייל ואי כתיב נדרים ה"א לפי שאוסר המצות עליו אבל בנזיר שאוסר עצמו על היין לא חייל דנדרים [ו]גופייהו כשאוסר עצמו הסוכה לא חייל:

מה שאין כן בשבועות. בפרק ב' דנדרים (דף טז:) פריך מ"ש נדר דכתיב כי ידור נדר לה' שבועה נמי הכתיב או השבע שבועה לה' ומשני הא דאמר ישיבת סוכה עלי הא דאמר שלא אשב בסוכה משמע דבנדרים לפי שאוסר סוכה על עצמו לאו שיחול הנדר שאוסר הסוכה עליו כקרבן וסוכה אינה מצווה לעשות מצוה אבל שבועה שאוסר עצמו על הסוכה אין השבועה חלה דמשועבד הוא לעשות מצוה ותימה א"כ מה חומר יש בנדרים מבשבועה שבועה נמי חיילא כה"ג כי אמר ישיבת סוכה עלי שבועה דאסר חפצא עליה דכאסר חפצא עליה חלה נמי שבועה כדאמר בשילהי [ז](פ"ק) (דף יג) ובפ' ד' נדרים (דף כד:) גבי שבועת שוא באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי בשבועה אם לא ראיתי גמל פורח באויר והדאמר בריש נדרים (דף ב:) איידי דתנא נדרים דמיתסר חפצא עליה תנא נמי חרמים דמיתסר חפצא עליה ולאפוקי שבועה דאסר נפשיה מן חפצא היינו דהוי נמי כה"ג דאסר נפשיה מן חפצא אבל נדרים וחרמים אינן אלא בענין דמיתסר חפצא עליה וי"ל דהיינו חומר בנדרים דבכל ענין דחל על דבר הרשות חל על דבר מצוה דהיינו כשאוסר חפץ על עצמו אבל כשאוסר עצמו על החפץ אינו חל אפי' בדבר הרשות כשאומר קונם גופו על החפץ דקונם היינו כקרבן ולא שייך על עצמו אבל בשבועה בכל ענייני שבועה אינה חלה על דבר מצוה כדבר הרשות דהיינו כשאוסר עצמו על החפץ ורבינו אלחנן תירץ בשם ר"י דבשבועה אפי' כשאמר ישיבת סוכה עלי שבועה אסר נפשיה מן חפצא דלשון שבועה לא שייך אלא על עצמו וקונם לא שייך אלא על החפץ שאוסר על עצמו כקרבן ולכך חלה נמי שבועה על השינה דאסר נפשיה עליה אבל בנדר אסר שינה עליו ואין בה ממש ובפ"ב דנדרים (דף טו.) מסיק רבינא דנדרים נמי חלים מדרבנן על דבר שאין בו ממש והשתא אתי שפיר הא דאמר בריש נדרים (דף ב:) לאפוקי שבועות דאסר נפשיה מן חפצא ור"ת מפרש דלקמן (דף כט.) ובפ' ד' נדרים (דף כד:) לא איירי שאמר בלשון זה יאסרו עלי בשבועה אלא ה"ק כשאומר לשון שע"י שבועה אוסר פירות עליו ומיירי שאומר שבועה שלא אוכל פירות וברוב ספרים ל"ג בשבועה אבל אמר יאסרו בשבועה אינו כלום אפי' בדבר הרשות משום דאסר חפצא עליה והשתא נמי ניחא חומר בנדרים מבשבועות: **איני** והא"ר יוחנן. למאי דס"ד השתא דלעולם קאמר תימה דתקשה ליה בריש פירקין (דף יט:) גבי שבועה שאוכל ושלא אוכל וי"ל דגבי אכילה ליכא למיטעי דלעולם קאמר ולא הוצרך התנא לפרש דלאלתר קאמר א"נ התם נמי שייך שפיר לעולם כגון שנשבע על ככר שלפניו:

ושמואל דאמר כר' ישמעאל. וא"ת והא לעיל קאמר שמואל טעמא משום דליתא בלהבא וי"ל דאין זה מדברי שמואל אלא הש"ס מפרש כן אליביה וכענין זה יש בכמה מקומות בש"ס[ח]: **רב** דאמר כר"ע. הק' ה"ר עזרא הנביא דהשתא רב דריש ריבויי ומיעוטי ובהגוזל קמא (ב"ק דף סב:) סבר רב כר"מ דאמר אומרים בעבדים הרי שלך לפניך דאין נגזלים כמקרקעי ומאן דאית ליה דעבדים כמקרקעי דריש כללי ופרטי כדמוכח לקמן בפ' שבועת הפקדון (דף לז:) ובהגוזל בתרא (ב"ק דף קיז:) וי"ל דאית ליה שום מיעוט דממעט עבדים כדפרישית לעיל בפ"ק (דף ד: ד"ה ר"ע):

מי

מסורת הש"ס

א) רש"ל מ"ז, ב) לעיל ג. כא. [תמורה ג:], ג) נדרים יג: [עי' תוספתא נדרים פ"א], ד) יבמות קכא: נדרים טו. סוכה נג., ה) [לקמן מט:], ו) גופייהו [כשאוסר] עצמו על הסוכה לא חייל. כצ"ל רש"ל, ז) [נ"ל פרקין דף כט.], ח) [ועי' תוס' יומא ח: ד"ה ועשהו ותוס' ב"ק יט. ד"ה רב אשי וכו'].

◆

תורה אור השלם

1. אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה: ויקרא ה ד

2. נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא יֵרַע לְבָבְךָ בְּתִתְּךָ לוֹ כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרֶכְךָ יי אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ: דברים טו י

◆

מוסף רש"י

שנאמר להרע או להיטיב. אוכל להטיב, לא אוכל להרע, שמענה את עצמו, והוא הדין לכל דבר שהוא כן ולאו להבא, להרע או להיטיב להבא משמע (לעיל ב.). **שהנדרים חלים על דבר מצוה.** שאם אמר קונם שאני עושה סוכה, או קונם שאני מניח תפילין חל עליו הנדר ואם עשה קם ליה בבל יחל (נדרים יג:). **מה שאין כן בשבועות.** שאין נשבעין לבטל את המצות, דמושבע ועומד מהר סיני הוא לקיימם ולהכי לא חלה שבועה עליה דאין שבועה חלה על שבועה (שם). **על דבר שאין בו ממש.** כגון דבור שאין בו ממש (שם). **מלקין אותו.** שנשבע לשוא ומשעה שילאת שבועה מפיו הרי הוא כנשבע על העמוד של אבן שהוא של זהב, שאף זה על דבר שאי אפשר, ותנן (לקמן כט.) דהיינו שבועת שוא וחייבים על זדונה מכות וכגון שאמרו בו (סוכה נג.) או: לאלתר מלקין אותו שיישן, הואיל ונדר בדבר שאין יכול לעמוד בו (נדרים טו.).

עין משפט נר מצוה

מו א מיי' פ"א מהלכות שבועות הלכה ג סמג לאוין רלא רלב טוש"ע יו"ד סימן רלו סעיף א:

מז ב מיי' פ"ג מהלכות נדרים הלכה א סמג לאוין רמב טוש"ע יו"ד סימן רטו סעיף א:

מח ג מיי' פ"ה מהלכות שבועות הלכה טז סמג שם וסי' רלח טוש"ע יו"ד סימן רלט סעיף ד:

מט ד מיי' פ"ג מהל' נדרים הלכה א סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:

נ ה מיי' שם סמג שם טוש"ע יו"ד סימן ריג סעיף א:

נא ו מיי' פ"ה מהלכות שבועות הלכה טז:

נב ז מיי' שם הלכה כ סמג שם טוש"ע יו"ד סימן רלו סעיף ד:

נג ח מיי' שם הלכה א סמג שם טוש"ע יו"ד שם סעיף א:

◆

רבינו חננאל

שבועה חיילא אמידי דלאו בר משמא הוא. כגון שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק א): **מתני'** אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים [א'] יש בהם ממש וכו'. ת"ר חומר בנדרים שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות מה שאין כן בשבועה. חומר בשבועות שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש כדבר שיש בו ממש מה שאין כן בנדרים: **פיסקא** שאתן לפלוני ושלא אתן אוקימנא בנשבע ליתן מתנה לעשיר. אבל ליתן צדקה לעני מושבע מהר סיני הוא שנאמר נתון תתן לו ואין שבועה חלה על שבועה. שאישן ושלא אישן כו'. אוקימנא בנשבע שלא ישן פחות מג' ימים. אבל הנשבע שלא יישן ג' ימים מלקין אותו ויישן לאלתר: שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק כו'. אתמר שבועה שזרק פלוני צרור לים ולא זרק. שבועה שלא זרק וזרק. רב אמר חייב דהא איתא בלאו והן. ושמואל אמר פטור דהא ליתא בלהבא. פי' ליתיה בזרוק. כלומר אינו יכול לכוף חבירו לזרוק צרור לים (המלח) מיכן ולהבא. ואתינן לאוקמי חלוקתם בחלוקת רבי ישמעאל ור' עקיבא ולא עמדה. ואסיקנא כי פליגי אליבא דרבי עקיבא רב כר' עקיבא ושמואל אמר לך כי קא מחייב ר' עקיבא לשעבר במידי דאיתיה להבא אבל במידי דליתיה להבא לא מחייב אלא בפלוגתא

א) פי' רש"י.